

Doğan Özgüden:

“İzmir'de başlayan gazeteciliğimin 60'ıncı, siyasal sürgünümün ise 41'inci Yılı”

Gazeteci Doğan Özgüden tam 41 yıldır sürgünde. Onca yıl Türkiye'ye dönmek istese de her defasında yeni bir davayla vatansız bırakılan isimlerden. Bugün ise artık “Tevfik Fikret'in dediği gibi 'yeryüzünü vatanım, tüm insanlığı milletim' olarak benimsedim ve kendimi 'vatansız' saymıyorum” diyor.

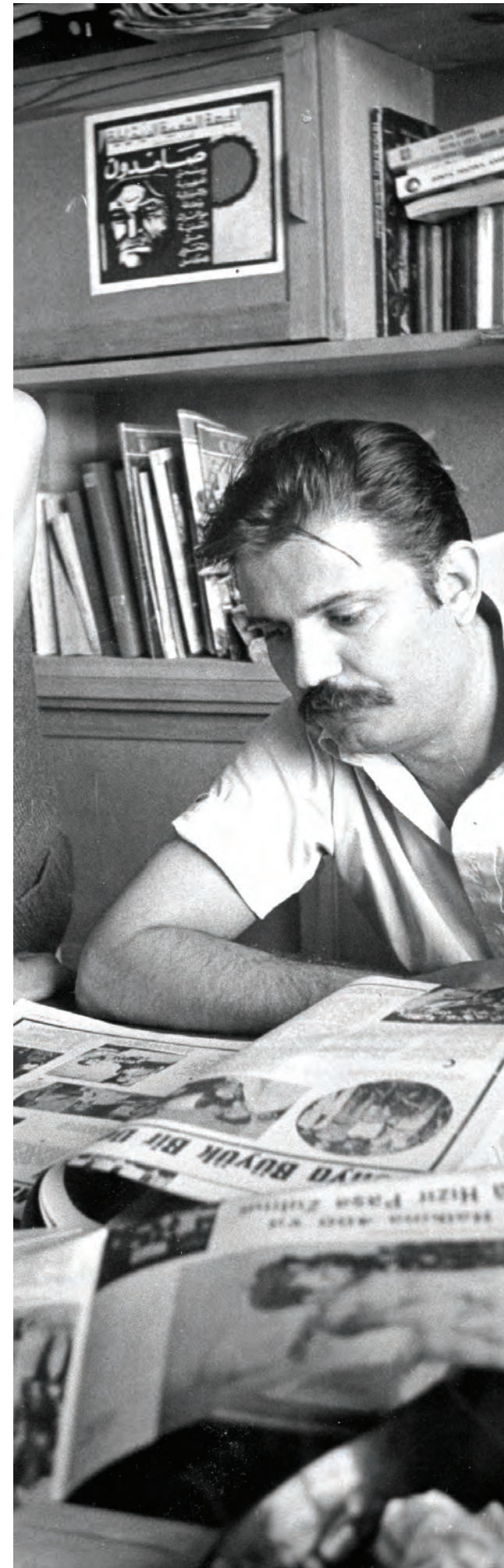
Yazılanndan dolayı yüzlerce yıl hapis cezası alan, bu yüzden ülkesini bırakmak zorunda kalan, sürgünde bile basıdan yakasını kurtaramayan, yetmezmiş gibi vatandaşlıktan çıkarılan ve 41 yıldır doğduğu topraklara ayak basamayan bir gazeteci Doğan Özgüden.

Oysa o, 1960'larda Akşam'ı solun sesi haline getirdi. Sosyalist düşün tarihinin en önemli dergilerinden biri olan Ant'ı kurdu. Sendikal mücadele verdi; gazetecilerin ücretlerine yüzde 300'e yakın zam yapılmasını sağladı. Türkiye İşçi Partisi'nde eylem adamı olarak en ön sıralardaydı. Sürgünde de boş durmadı, Cunta rejimine karşı mücadeleyi sürdür-

dü. Bugün de Belçika'da “Info Türk” adlı internet sitesinde gazetecilik yapmayı, insan hakları ve demokrasi adına mücadelesini sürdürüyor.

Ama o, vatansız değil. Kendisi de “Vatansız” Gazeteci adlı kitabında “vatansız” sözcüğünü tırnak içinde kullanıyor. Çünkü “Biz Türkiye'deki faşizan rejimden hiçbir zaman af dilemedik ve özel bir lütuftan yararlanarak ülkemize dönmeyi asla düşünmedik” diyor. Kaldı ki kendini de “vatansız” saymıyor. Onun ki sadece büyük bir özlem: “Önümde yaşanacak kaç yıl kaldı bilmiyorum, bit-tabi bu yılları doğduğum, yetiştiğim topraklarda geçirmek isterim.”

1950'lerde İzmir'de gazetecilik yaptınız. Ege Güneşi Gazetesi ve Sabah Postası'nda... Ardından Milliyet İzmir temsilciliği geliyor. İzmir'deki gazetecilik yıllarınızdan söz eder misiniz?

İzmir gençliğimin kenti, gazeteciliğe başladığım kent. Aslında meslek olarak seçmiş de değildim. Yüksek öğrenime devam edebilmem için mutlaka okul giderlerimi karşılayacak bir iş bulmam gerekiyordu. Ticaret Lisesi'nde stenografi öğrendiğim için, yabancı radyoların Türkçe yayınlarını, Ankara, İstanbul ve taşra muhabirlerinin telefonla yazdırdıkları haberleri not edip haber haline getirerek gazeteciliğe başladım. Gazeteciliğin mücadelecisi yanı sıra kısa zamanda beni etkiledi, böylece tam 60 yıldır sürdürdüğüm mesleğim oldu.

1952 yılında Ege Güneşi'nde kısa bir staj döneminden sonra 1958'e kadar Sabah Postası'nda yazı işleri müdürlüğüne kadar çeşitli görevlerde bulundum, daha sonra Milliyet ve Öncü gazetelerinin İzmir temsilciliğini üstlendim.

Gazeteciliğin yanı sıra sendikal haklar için de çok mücadele verdiniz...

Gazeteciliğin yanı sıra Türkiye'de basın işkolunda başlayan sendikal ve mesleki örgütlenme çalışmalarında da aktif olarak yer aldım. Sendika temsilcisi olarak Asgari Ücret Komisyonu'nda çalışan gazetecilerin ücretlerine yüzde 300'e yakın zam sağladığım için gazete patronları tarafından "kara listeye" alındım. Bunun üzerine hayatımı yurt dışında kazanmak için İngiltere'ye gittiysem de, Türkiye İşçi Partisi'nin örgütlenmeye başlaması üzerine Türkiye'ye dönerek tüm zamanımı sosyalist örgütlenmeye verdim. 1962 sonunda TİP Genel Başkanı Mehmet Ali Aybar'ın isteği üzerine İzmir'den ayrılarak İstanbul'da Gece Postası Gazetesi'nde çalışmaya başladım. 1964-1966 yıllarında genel yayın müdürlüğünü üstlendiğim Akşam Gazetesi'ni solun etkin sesi haline getirdikten sonra eşim İnci Tuğsavul'la birlikte Türkiye'deki mücadelemizi 12 Mart 1971 Darbesi'ne kadar Ant Dergisi ve Ant Yayınları'yla sürdürdük.

1950'lerin İzmir medyasını muhalif olarak değerlendirebilir miyiz?

1950'lerin başlarında İzmir'de benim

çalıştığım Sabah Postası dışında muhalif bir gazete veya dergi yoktu. Yeni Asır ve Ege Ekspres gazeteleri tamamen DP iktidarının destekçisiydi, resmi ilanlarla destekleniyordu. Demokrat İzmir Gazetesi ise başta DP'yi desteklerken, Başbakan Menderes'in gazete sahibi Düvenci'yi değil de, onun parti içindeki rakibi Rauf Onursal'ı İzmir belediye başkanlığına getirmiş olması nedeniyle giderek muhalefete geçti, hattâ zamanla sadece İzmir'in değil, Türkiye'nin en mücadelecisi muhalif gazetelerinden biri oldu.

Çalıştığımız gazeteler ne olursa olsun biz muhalif gazeteciler, Gazeteciler Sendikası ve Gazeteciler Cemiyeti yöneticileri olarak özellikle basın özgürlüğü ve demokratik haklar konusunda zamanın iktidarına karşı sürekli mücadele veriyorduk.

"Sevdiğim İzmir'i de bu vesilelerle birkaç günlüğüne görebildim."

1971 Askeri Darbesi'nden sonra ülkeden ayrıldınız. Ancak Avrupa'da geçirdiğiniz ilk yıllarda ve sonrasında hep dönmek istediniz. Genel ahtan yararlanarak '70'li yılların sonunda kesin dönüş yapacaktınız ama bu kez de militarizm üzerine çevirdiğiniz bir kitabın Türkiye'de yayınlanması üzerine hakkınızda dava açıldı.

İnci'yle benim hakkımda toplam 300 yılı bulan ceza talepleriyle dava açıldığı ve de ben şahsen orduyu eleştiren yazılarımdan dolayı tehdit edildiğim için Türkiye'den illegal olarak çıkmak zorunda kaldık. Avrupa'da cuntaya karşı mücadele için gerekli dış bağlantıları kurduktan sonra, çıkışımızda olduğu gibi, kaçak yollardan geri dönmeyi düşünüyorduk. Bu yüzden iki yıla yakın iltica falan istemedik. Cunta'nın işlediği insan hakları ihlallerini teşhir eden İngilizce Türkiye Dosyası'nı (File On Turkey) yayınlamamız üzerine Ankara rejiminin Avrupa Konseyi'nden atılması gündeme gelince Cunta temsilcileri bize karşı Avrupa ülkelerinde ihbar kampanyası açtılar. Bunun üzerine Hollanda'dan siyasal iltica istemek zorunda kaldık. Yürüttüğümüz çalışmaların biz ülkeye döndükten sonra kalıcı olmasını sağlamak için 1974'te Brüksel'de İfo-Türk'ü kurduk.

Genel af çıktıktan sonra Türkiye'ye dönmek istediniz ama, yine olmadı... Bunun ön hazırlıkları için iki kez kısa sürelerle Türkiye'ye geldik. Sevdiğim İzmir'i de bu vesilelerle birkaç günlüğüne yeniden görebildim. Ama dediğiniz gibi, militarizme karşı hazırladığım bir kitabın Türkiye'de de yayınlanmasından sonra askeri savcılık hakkımda dava açtı. Bu nedenle Türkiye'ye kesin dönüşü ertelemiştik ki, 1980 darbesi geldi. Ardından da Yılmaz Güney, Şanar Yurdatapan, Melike Demirağ, Behice Boran gibi rejim muhalifleriyle birlikte Evren tarafından "kansızlar, hainler" diye suçlanarak vatandaşlıktan atıldık.

1982'deki vatandaşlıktan çıkartılma kararı on yıl sonra iptal edilse bile cuntacı generalleri eleştiren bir yazınızdan dolayı tekrar dava açılarak tutuklama emri çıkartıldı. Bundan sonraki süreç nasıl ilerledi?

Ayrıca yurt dışındaki faaliyetlerimden ötürü Belçika'da çeşitli komplolarla karşı karşıya bırakıldım. O kadar ki, Belçika beni korumaya almak zorunda kaldı.

Dönüş yollarınız kapansa da demokrasi mücadelesinden vazgeçmediniz. Baskı sürgün hayatınızda da hiç eksilmedi. Vatansız olmak, verdiğiniz mücadeleden daha önemli değildi sanırım. Ama 41 yıl oldu... Bundan sonra dönmeniz mümkün olur mu? Hala dönmek istiyor musunuz?

2012 yılında 76 yaşındayım. İzmir'de başlayan gazeteciliğim de 60. yılı, siyasal sürgünümün ise 41. Yılı... Anılarımda da ("Vatansız" Gazeteci, Cilt I ve II, Belge Yayınları) ayrıntılı yazdım. Okuyabilmek için ta çocuk yaşından itibaren hep gurbeti yaşadım. Anadolu'nun bir ucundan öbürüne savrulduğum. Sonra da yurt dışına... Farklı nedenlerle hep mücadele içinde oldum. Gurbet, Nazım Hikmet'in

Türkiye'de malum sözde 12 Eylül ve 28 Şubat hesaplaşmaları sürüyor. Siz bu süreci nasıl izliyorsunuz? Ne tür bir hesaplaşma bu?

Halk iradesi dışında darbe türü dayatmaların Türkiye'nin demokratikleşmesine hiçbir katkısı olmadığı meydanda. Faşizmin cenderesinden geçmiş tüm ülkelerde olduğu gibi Türkiye'de de yeni darbelerin engellenmesi için bu tür hesaplaşmaların yapılmasında yarar var. Ne var ki, askersel darbe ve baskıların yerini Türkiye'de giderek bir çoğunluk diktası alıyor. Hem de militaristlerle aynı yöntemleri kullanarak...

41 yıllık sürgün hayatınızda Türkiye'yi hep dışarıdan izlediniz. Bu 41 yılda Türkiye gerek sol hareket gerekse insan hakları ve demokrasi alanlarında nasıl yol aldı?

Türkiye'de sol hareket hiçbir zaman özgürce örgütlenme olanağına sahip

Deniz'lerin idamının yıldönümü dolayısıyla yazdığım bir yazıdan dolayı eski Türk Ceza Yasası'nın 159. Maddesi'ne göre dava açıldı, yargıç Türkiye'ye dönmem haline derhal tutuklanmam için tüm giriş kapılarına talimat verdi. Yasa değişti, ama aynı dava yeni yasanın 301. Maddesi'ne göre sürdürüldü. Kaldı ki daha önce vatandaşlıktan atma kararının iptali için dava açtığımız Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne gönderdiği bir yazıda Türk Hükümeti devlete karşı işlenmiş suçlardan dolayı hakkımıza birçok dosya bulunduğu ve vatandaşlıktan atılmayı hak ettiğimiz yolunda savunma yapmıştı. Vatandaşlıktan atılma kararı kaldırılınca Türkiye'ye dönüş halinde bu davalardan başıma dert açılmayacağına dair dışişleri bakanlığından yazılı teminat istedim. Hiçbir yanıt almadım.

dediği gibi zor meslek... Önümde yaşanacak kaç yıl kaldı bilmiyorum, bittabi bu yılları doğduğum, yetiştiğim topraklarda geçirmek isterim. Ama siyasal sürgünde isimleri duyulmuş ya da duyulmamış o kadar Türkiyeli insan var ki...

Biz Türkiye'deki faşizan rejimden hiçbir zaman af dilemedik ve özel bir lütuftan yararlanarak ülkemize dönmeyi asla düşünmedik. Bizleri ve bizim gibi binlerce yurttaşı sürgüne zorlayanların, onlara hâlâ tehdit uygulayanların af dilemesini ve tüm sürgün arkadaşlarımızın, Türk, Kürt, Ermeni, Asuri ayrımı olmaksızın, onurlu bir biçimde dönmelerini sağlayacak gerçekten demokratik bir düzenin Türkiye'de egemen olmasını "olmazsa olmaz koşul" olarak görüyoruz.

olmadı. 60'lı yıllarda yaşadığımız görece tolerans da 1971 ve 1980 darbeleriyle hunharca yok edildi. Sol her şeye rağmen her dönemde insan hakları ve demokratikleşme mücadelesinde hep öncülük etti. Bu mücadele bugün toplumun tüm kesimlerine de mal olmuş durumda. Son 1 Mayıs gösterilerini bu bakımdan önemli bir dönüm noktası olarak görüyorum.

Bugün pek çok gazeteci ve yazar tutuklu. Diğer pek çoğu da suskun. Peki 2000'lerin Türkiye'si ile kim hesaplaşacak?

Türkiye'nin yakın tarihi, yüzlerce gazetecisini, siyaset adamını zindanlara atan bir iktidarın kalıcı olmadığını gösteriyor. İktidar bu hatalı yolda devam ettiği, özellikle de Kürt sorununa demokratik

bir çözüm getirmediğçe iktidarını yıllarca sürdüremez, bir gün onun yöneticilerinden de hesap sorulur.

1960'lı yıllarda sizin yönetiminizde Akşam, büyük bir sol gazeteye dönüşmüştü. Ve orada birlikte yürüdüğünüz pek çok kişi şu anda Türkiye'nin aydınları ve demokratları olarak anılıyor. Vefa gördünüz mü? Türk medyası sizin arkanızda durdu mu?

Akşam ve Ant döneminde, ardından sürgünde yaşadıklarımı, insan ilişkilerini anılarımda ayrıntılı olarak yazdım. Dostluklarını ve kavga arkadaşlığını sürdürenler de oldu, özellikle iktidarların şahsıma yönelik saldırı ve kompolarından ürkererek geçmiş beraberliklerimizi unutmayı ve unutturmayı tercih edenler de oldu. Ömrümün son yıllarında herkesi geçmişteki olumluluklarıyla anımsamayı tercih ediyorum.

Askeri darbe dönemlerinde yurt dışına çıkan ancak bir süre sonra yurduna dönüp "suya sabuna dokunmadan" yaşayan pek çok gazeteci ve yazar var. Bu tablo, sizi nasıl etkiledi?

Siyasal sürgüne çıkmak zorunda olanlar içinde inançlarının kavgasını yabancı ortamlarda gerektiği gibi sürdürenler de oldu, bunu göze alamayıp bir süre sonra tavizler vererek ülkeye dönen, döndükten sonra suspus olanlar da... Bu bir kişilik ve kişisel tercih sorunu. Azınlık da olsa Türkiye'ye dönerek kavgasını aynı kararlılıkla sürdüren dostlar var. Onlarla gurur duyuyorum.

Son olarak vatansız olmayı nasıl tarif ediyorsunuz?

Tevfik Fikret'in dediği gibi "yeryüzünü vatanım, tüm insanlığı milletim" olarak benimsediğimden kendimi "vatansız" saymıyorum. Bu nedenle de kitabımın adında vatansız kelimesi tırnak içindedir. Türkçe nasıl anadilimse, Türkiye de benim evrensel vatanımın ilk ayak bastığım, kendimi kendim kaldığım en önemli parçası.

Fizik olarak ayrı düşürülmüş olsam da Belçika'da hep Türkiyelilerle beraberim, onlarla birlikte gün be gün Türkiye'yi yaşıyorum.

Gamze KUTLUKAYA

Moderen zamanlarda cadı avı

Öğrencilerin, gazetecilerin, öğretim görevlilerinin örgüt üyesi oldukları savıyla içeri alındıkları tuhaf bir dönemden geçiyoruz. Muhaliflerin topunun terörist ilan edildiği bir çeşit cadı avı. Geri dönmekten imtina ettiğimiz o meşum zamanlarda "cadı avı" denen tuhaf olay kıta Avrupa'sında pek popülerdi. Cadı olduğu düşünülen kadınlar canlı çıkmaları mümkün olmayan nice absürd teste tabii tutulurlardı.

Benim bildiklerim iğne deneyi, kızgın demir deneyi, tartı deneyi, ağlama deneyi ve muhtemelen en popüler deney olan soğuk suda boğulma deneyi. Eminim bildiklerimden çok fazlası vardır. Fakat önemli olan cadıların nasıl öldürüldükleri değil, iktidarın yani o gün için engizisyonu teminatı bellemiş kilisenin kişileri önce avlayıp sonra cadı ilan etmesidir. Tespit edilen kurbanlar ekseriyetle kadınlardır. Özellikle yaşlı ve dul kadınlarla başlayan cadı avı sonrasında daha genç ve orta sınıfa mensup kadınlara doğru yayılır. Yaşlı ve dul kadınlardan ava başlanması son derece anlaşılır sebepler barındırır. Yaşlı ve dul kadınlar erkek otoritesinden görece azadedirler. Daha rahat hareket edebilirler. Ayrıca ebelik, hekimlik gibi görevleri toplumdaki diğer kadınlar üzerinde büyük bir etki kazandırmıştır bu kişilere. Fakat engizisyonun bu telef etme operasyonunun finansmanı için icat ettiği dâhiyane çözümler zamanla avlanan kitlenin meczuplardan, yaşlı dullardan orta sınıfa mensup daha dişe dokunur kişilere doğru genişlemesine yol açmıştır. Zira katledilen kişilerin mal varlıkları da kilise ve devlet tarafından paylaşılmaktadır.

Carl Sagan cadı avıyla desteklenen kadın düşmanlığını ve perçinlenen erkek egemen toplumsal yapıyı şöyle ifade eder; "Cinselliği bastırılmış, erkek egemen bir toplumda, yargıçları bekâr kalmaya mahkûm edilmiş rahipler tarafından gelen bir ortamdan bekleneceği gibi, engizisyonunda güçlü cinsel ve kadın düşmanı öğelerin de söz konusu olduğu bilinmiyor."

O günkü en büyük otorite olan kilise, kendi varoluşunun gerekliliğinden şüphe duyulmamasını garantilemek için her iktidar gibi kendisi tarafından savuşturulacağını öne sürdüğü tehditlere ihtiyaç duyar. Umberto Eco, Gülün Adı romanında kilisenin felsefesini şöyle anlatmıştır; "Kilise kanununun adı Tanrı korkusudur. Halk devamlı kork-

malıdır ki Tanrı'nın gölgesi olan Kilise ayakta kalabilsin."

Neyse, bizim konumuz bugün. Yüzde ellinin verdiği gücün rüzgârıyla, dilin kemiğinin yokluğundan sebep kendini "milletin iradesi" ilan etmekte beis görmeyen iktidar büyük bir cadı avına girişmiş görünüyor. Tüm muhalifleri konjonktürün son gözdesi "terörist" tehdidi potasında eriten, sosyalistinden feministine, eşcinselden hayvan severine, öğrencisinden profesörüne her türlü muhalif yahut alternatif kimliği terör örgütüne yakınlık yaftasıyla terbiye etmeye yeltenen bir tutum içerisinde. Aynı kıta Avrupa'sını bir dönem kasıp kavuran cadı avlarında olduğu gibi bu avda da tehdit görülen örnekler önce avlanıyor, daha sonra avlananlar terörist ilan ediliyor. Delil kabul edilen evrak, nesne ve sözlerin hepimizin hayatında aranırsa bulunacak öğeler olması herkesi efsunlu bir korku haline hapsediyor. Oto sansür altın çağını yaşarken tek tip bir toplum yaratım süreci işlemeye devam ediyor.

Bütün bunlar olurken kendi iradesini milletin iradesi sayan iktidar, millet dediği topluluğu oluşturan yüzde 17 civarındaki kayıtlı ve kim bilir yüzde kaç kayıtsız işçiyi bu iradeye katmaktan imtina ediyor. Fakat yine de popülist ve dahi popüler olabilen becerikli bir iktidarla yönetiliyoruz. İş kazalarında ölen kayıtlı veya kayıtsız işçilerin cenazelerinde hiç görmediğimiz devlet büyüklerimiz, Uludere "kaza"sının ardından süregelen suskunluklar, biber gazının kalıcı olmadığı beyanları, katliamların suçunun provokasyona kesilmesi gibi türlü tuhaf laflarla geçiyor haber bültenlerimiz. Tüm bunlar olurken her gün terör örgütüne üye olmak yahut propagandasını yapmak gibi suçlamalarla genellikle tutuklu yargılanan onlarca kişinin mağduriyetinin saldıdığı ürküntü ile ayyuka çıkan oto sansür mekanizmasıyla muhalif olmaya yeltenemez hale gelen medya ve entelijansiya sustukça susuyor. Haberleri twitterdan alabildiğimiz tuhaf bir dönemden geçiyoruz.

Yakın geçmişte dünyayı kasıp kavuran baskıcı yönetimlerin fantezisiydi homojen toplum. Homojen toplum yaratım sürecinde de pek çeşitli şekillerde cadı avları tezahür eder. Fakat insan doğası uzun süre dayanamaz böyle kuru iklimlere. Ve o homojen toplumlardan bugüne kalanlar çoğunlukla utanç ve acıdır.